

Napló.

Január 1. Valami megkönnyebbülés érezhető a magyar társadalmon, mintha az egész nemzet fellelegzett volna, úgy köszönt be az újesztendő locs-pocsba ugyan, de reménykedő és bizó emberek közé. Nem sok kell az embernek a reménységre, alapjában optimisták vagyunk mindannyian s azzal, hogy egy esztendő véget ért, jogosultnak érezzük a feltevést, hogy a jövő jobb lesz. Kivált azután a feszült várakozás után, melylyel Magyarország visszafotott lélekzettel várta a múlt év utolsó napjaiban, hogy merre dől el gazdasági sorsa, kivált azután a resignált kuruczoskodás után, mely a külön vámterület érdekében elszórtan felhangzott, tünt fel megváltás gyanánt a magyar közvélemény egy nagy része előtt az a kiegyezés, melyet Magyarország miniszterelnöke nagy és komoly politikusok véleménye szerint a lehető legsikeresebben oldott meg a haza javára.

Hogy mennyiben igaz ez, nem tudjuk s nem is lehet a mi feladatunk, hogy ezt megítéljük. Sem erőnk, sem jogunk nincs hozzá. Azonban egyet érezünk és ellentétben talán a fellelegző magyar társadalommal, fájdalmasan érezzük, hogy akármilyen is a kiegyezés, de ismét kapcsot képez, mely odafüzzön Austriához, ahhoz az Austriához, honnan négyszáz év óta csak romlás szállott a magyarra. A nagy politikusoknak s kivált a kormányférfiaknak feladata kimutatni és megindokolni, hogy mily nélkülözhetetlen, mily előnyös és mily észszerű ez a kapcsolat a két ország közt, de mi ifjúság, a magunk tapasztalatlan rajongásunkkal, a mi történelmi talajon növekedett hazaszeretetünkkel csak azt látjuk, hogy Budavár eleste óta, végig a magyar történelmen, a mi gyász, vér, tűz, pusztulás e hazát szegénynyé, szolgává és németté tenni akarta, az egy szóba foglalható össze: Austria. És mert azzal az emberrel, ki megmocskolta apánk becsületes nevét, ki elvette pénzünket, szolgálonak

tekinti anyánkat, nem tudunk egy fedél alatt lakni, nem, ha éhen, fagyva rogyunk is le a kövezetre, a mint odahagyjuk: fáj a szívnünknek és szégyenpirban ég az arcunk, hogy egy decenniumra újra odafűzött a politika, a mellé az ország mellé, melytől gazdasági előnyöket is elfogadni nagyobb szégyen, mint alamizsnáért könyörögni a Balkán államoknál

Nem értünk, nem érthetünk, nem is szabad még értenünk a politikához, azt bizonyára jól elintézik az arra hivatott férfiak; de ezt érezzük tapasztalatlan, ifjúi, meggondolatlan, de büszke hazaszeretetünkben.

Január 5. A spadassinok alkonya következik, a lovagias ügyek hazájában komolyan kezdenek foglalkozni a párbajellenes mozgalommal. Sok ember érzi remegni lába alatt a talajt, azt a talajt, melyre jegyzőkönyvekből rakott magának pedesztált. Lovagias becsületben megőszült szélhámosok törölnek ki nagy könnycseppeket szemök szegletéből s a kávéházak szegényebbek lesznek azokkal a titokzatosan suttagó komor arcú ifjakkal, kik a legnagyobb hidegvérrel ajánlottak egy mérkőzést — az első vérig.

Ha egyes napilapok cikksorozatának hinni lehet, a közel jövő társadalmi ítélkezéseinkben gyökeres változásokat fog teremteni. Azonban, ha a múlt tapasztalatának hinni lehet, ez a gyökeres változás még jövő századok homályában lappang. Mert az egész párbajellenes mozgalomnak leghatalmasabb ellenzője az emberi természet, még inkább mai közéletünk és leginkább jelenlegi igazságszolgáltatásunk. Nem a párbajt kell megszüntetni, de azt, hogy sértegensenek; nem a fegyveres elégtételt kell eltörölni, de a polgári igazságszolgáltatást kell gyorsabbá, észszerűbbé, discrétébbé tenni. A míg komoly, tudományos vitatkozásainkban is gyakran oly hang uralkodik, hogy sérti az olvasót, alig lehet elkerülni a személyes és kemény sértéseket ott, a hol késhegyre megy a küzdelem. És a míg három esztendeig húzódik el egy ily sértés miatt megindított pör, míg a nagyközönség előtt százszor és százszor feltépik a sértett titkos és fájó sebet, míg nagy pénzáldozattal és fáradtsággal végig bolyong a törvénykezés misticumain, hogy elégtétel gyanánt őt ítéljék el a perköltségek viselésére, minthogy ez a kitétel: „vén állat“ nem minősíthető sértésnek, lévén a vénség is, az állat is bevett és tisztességes fogalom: addig nem akadályozható meg, hogy

egy önérzetes, érzékeny ember fegyverhez ne nyuljon s maga gyógyítsa meg azt a sebet, melynek gyógyítására bizony még egyáltalában nem elégséges a mai társadalmi rend zavaros kuruzsolása.

Január 10. Az u. n. ifjúsági élet téli álmából kezd ébredezni. A ki azt a fáradtságot veszi magának, hogy utána kutasson, mit csinál az az „ifjuság“, melyet a „haza reményének“ és a „nemzet virágának“ neveznek csak úgy általánosságban vásár- és ünnepnapokon, mondom, ha ezt a fáradtságot veszik az illetők maguknak, úgy nagy nehezen rájönnek, hogy Budapesten is, Kolozsvárott is választási és közgyűlési mozgalmak lelkesítik a kebleket, egy szóval az ifjuság kezd „élni“, mert hát szegénynek csak kell élni.

Mindezek után bocsánatot kérek, kedves ifjú társaimtól, hogy ily gúnyos és cynikus hangon szólottam ifjú törekvéseinkről, de hát ez már rám ragadt mindazoktól, a kik lettek legyen köztisztviselők, hivatalnokok, tanárok, az ifjúsági életről, az ifjuság törekvéseiről szót tettek. A komoly, meglett férfiak hangján szólottam, a kik már az élet harcát küzdik s ott bizonyára alapos tapasztalatokat tettek, hogy mindenféle ifjúsági törekvés nem érdemel egyebet, mint néhány frázist egy pohárköszöntő alatt s egy gúnyos mosolyt a pohárköszöntő után. Talán igazuk van. Talán az a helyes, hogy már az ifjúba beoltsuk azt a cynismust, azt a rideg számítást, azt az általános gúnyt és ironiát mindenkivel és önmagunkkal szemben (mások előtt!). Talán a haza úgy lesz boldog, ha a fejlődő nemzedékek minden törekvését megmérgezik azzal a tudattal, hogy a mihez szive egész melegével ragaszkodik, az nevetséges, kicsinyes, sőt piszkos.

És ha az ifjuság elkeseredve, elkedvetlenedve elvonul, sutba dobva idealismust, lelkesedést, akkor ugyancsak ezek a gúnyos hangok kiáltják: Hol az ifjuság? Meghalt az ifjuság? Elsatnyult az ifjuság?

Köteteket lehetne írni erről a tragicomicus témáról, melyet oly sokan kaczagnak ki, hogy rémülten lássák be később tévedésüket. Hányan és hányan hangoztatják naponta, hogy az ifjúnak a komoly tanulás, a tudományokkal való fáradhatatlan munkálkodás egyetlen célja és feladata s nem gondolnak arra az óriási energia-vesztésre, melyet a száraz betuk közé befojtott ifjú tűz és tettvágy képvisel. Nem gondolnak arra, hogy helyes irányítással és főleg reális támogatással mily óriás feladatok megoldására lehetne felhasználni ezt az ifjú lelkesedést, mely ha egyszer kitör és helytelen

útra tér, veszélylyel fenyegeti az egész társadalmat, mint azt az elmúlt évek néhány szomorú esete bizonyította.

De nem. Erről a tárgyról komolyan és keserűséggel beszélni sokak előtt bizonyára hiába valónak és elcsépltnak tünik fel. Maradjunk hát csak a gúnyos, cynikus hangnál, nevezzük életünk legnagyobb botlásának, hogy valaha lelkesedéssel résztvettünk az ifjusági életben, küldjük egymást a könyvek mellé s aztán nevezzük el egymást halvérü nemzedéknek és üssünk nagyokat minden ifjusági törekvésre, a míg csak nem remeg lábunk alatt a talaj!

Január 15. Magasztos és felemelő érzés vesz rajtam erőt, midőn arról az ünnepségről emlékezem meg, melynél imposánsabbat alig láttak a kolozsvári egyetem falai. Nem a megjelent notabilitások kölcsönözték ezt a nagyságot (Magyarországon nem divat, hogy a felsőbb körök a nemzet dicsőségének ünneplésében résztvegyenek), nem is a tolongó közönség százai — alig teltek meg a padsorok a diák ifjakkal — nem is az ünnepély műsora, hanem egy olyan szellemóriás jelenléte, mint a Bólyai Farkasé, ki „egy új másvilágot teremthetett!”

Valami nagy csodálatos érzés lepett meg, midőn annak az egyetemnek falai közt hallottam emlékezetét, a mely egyetemről lángelméje elindult meghódítani a világot; és úgy éreztem, mintha paránya lettem volna egy óriás napnak, melynek sugarai bevilágítják a mindenséget.

Mikor pedig br. Eötvös Loránd a *Tentamen* szerzőjének hódolatát nyújtva, a tudományos nagy Magyarország ragyogó eszményképét festette, midőn ott körben annyi kiváló elme, oly hatalmas tudású fejek, annyi messze földön ismert tudós áldozott a világhírű magyar mathematicus emlékezetének, büszkén vert mindannyiunk szíve, hogy magyarok és kolozsvári egyetemi polgárok lehetünk!

Január 20. Kevés embernek jutott ki úgy az ünnepeltetésből, mint Rákosi Jenőnek, a magyar hirlapirodalom egyik legrégebb és a magyar főrendiház egyik legújabb tagjának. Ünneplésében részt vett az egész magyar társadalom a miniszterelnöktől az utolsó betűszedő gyerekig, s az Otthon bankettjén elhangzott felköszöntők egy olygarchát is megszédítettek volna.

A napilapok tudósításaiból és a felköszöntők szavaiból egy állítás szállt a világba széjjel, tudniillik, hogy Rákosi Jenő kitün-

tése a magyar hirlapirodalomnak szóló elismerés. Hogy mennyiben volna ez elismerés, nem tudom, mert bár írónak és főrendiházi tagnak is születni kell első sorban, igen nagy kérdés, hogy kitüntetés-e, ha a született író született törvényhozóvá nevezik ki. Kitüntetés-e, ha azt, ki eddig magas ítélő székéről biráskodhatott, szabadon és elfogulatlanul, most nevezik ki azok sorába, a kik felett ítélkezett. Kitüntetés-e, ha egy munkában eltöltött élet jutalma gyanánt oly czimet és rangot adnak, melyet teljes joggal élvez bármely főúri sarjadék, kinek egyetlen erénye, hogy az anyja szülni méltóztatott. De ez mellékes. Mindez nem zavarta a magyar hirlapírókat, hogy ki-ki legalább egy főrendiházi tagságot ne érezzen a bornyútáskájában. Akadtak élénk képzeletű szerkesztők — a demokrata újságok köréből — kik aranygyapjas rend lovagi rangját valának hajlandók elfogadni. És kezdve a vezércikkírón, végezve a nyiltér-rovat vezetőin (melyekért a szerkesztőség felelősséget nem vállal), büszke volt mindenki a magyar hirlapirodalmat ért nagy kitüntetésre.

Pedig itt óriási tévedés rejlik. Magyarországon soha hirlapirodalomnak nem adnak kitüntetést vagy elismerést. Adnak Jókai Mórnak, Gyulai Pálnak, Rákosi Jenőnek, a nagyeszű, megnyerő modorú, nagy összeköttetésű férfinak, a ki nagy szolgálatokat tett, vagy tehet, de soha a hirlapírónak. Magyarországon a legnagyobb hatalom a hirlapírás és a legkevesebbre becsült tényező a hirlapírás. Félnék a hirlapírótól, de nem becsülik. Sem tudást, sem képességet, sem műveltséget nem tételeznek fel tőle, sőt hajlandók megtagadni a jellemességet, jóakaratot és lovagiasságot is. A fiú, ki hirlapírónak megy, vesztett fiú gyanánt szerepel a családban, a férfit, ki csak hirlapíró, pályatévészett existentia jelzővel illetik. Egy alapvizsgákon és szigorlatokon átbukdácsolt jogidoktort sokkal positivebb és biztosabb existentiának tekintenek, mint bármely hirlapírót, legyen az bár európai általános műveltségű férfiú.

Az a magas ethikai állás, melyet az angol és francia hirlapirodalom e nagy nemzetek társadalmi életében képvisel, nálunk csaknem teljesen ismeretlen. Kiben van a hiba, nem ide tartozik az eldöntése, de hogy bármit szóljanak is a bankettező urak, Rákosi Jenő kitüntetése nem a magyar hirlapíróknak szólott, arra bizonyosság az egész beteges közfelfogás.

Január 25. Lynch Arthur ír képviselőt halálra ítélték felség-sértésért és hazaárulásért. Mint transvali polgár, fegyvert fogott egy ír csapat élén a búrok ügyéért s most, hogy a háború véget ért, nyugodt és bátor öntudattal adta magát birái kezébe. Anglia halálra ítélte, mint hazaárulót. Valójában nem is volt angol állampolgár, mert először ír alattvaló volt, másodszer transvali polgárjogot szerzett. Nemes, lovagias mérkőzésben szállott szembe Angliával, mely mérkőzés békekötés alapján nyert befejezést. És Anglia mégis halálra ítélte mint hazaárulót.

Él Ausztriában és Magyarországon nem egy, de pár száz ember, kik valamikor magyar vérbe és magyar könnybe mártották bele piszkos kezeiket. Vannak, kik a csecsemővel ütötték agyon az anyát, kik élve sütötték meg a férjet, hogy a feleség szájába tömjék a pörkölt húst, kiknek nevét falvak égő házfedelei s magyar nemesi családok halálhörgése hirdette 1848 őszi éjszakáiban. Vannak, kik legjobbainkat vérpadra küldték s meghíztak az árváktól elharácsoltság vonalon, kik alacsony lelkük egész hitványságával leköpték a bilincsekbe vert magyart.

És mi történt velök? Magyar állampolgárok voltak s élvezték mindazon előnyöket, melyeket Magyarország polgárainak nemzeti-ségre, felekezetre és társadalmi osztályra való tekintet nélkül nemes szabadelvűséggel egyenlő mértékben osztott. Ők fegyverrel fizettek ezért a nemeslelkűségért, a mennyiben a hiénák karmaft fegyvernek nevezhetjük. Megtagadták mindazokat a kötelékeket, melyek őket Magyarországhoz és az emberiséghez fűzték.

És mégis mi történt velök? Magyar pénzen, nyugalomban, békében élvezhették munkájok gyümölcsét. Kufsteinban nagy, bátor lelkek sinylódtak halálra, mert a hazát szerették, ők kellemes pipaszó mellett szürcsölhették az édes nyugalom perceit, mert a hazát elárulták. Angliában pedig halálra ítélték Lynch Arthur ír képviselőt. Sok mindent gondolhat itt az ember, mit fáj elhallgatni, de még jobban fáj elmondani.

Január 30. Gyászlobogó leng a központi egyetem és az egyetemi intézetek homlokán. Az egyetem előcsarnokából annak holttestét kísérte ki az ifjuság, ki pár héttel ezelőtt még annyi életet, annyi élő tudományt vitt az egyetemre az ifjuságnak.

Nagy tudóst, nagy bölcselőt, de mindenekfelett nagy költőt

temettünk el Kuncz Ignácczal. Talán nagyobb jogász, talán realisabb politikus is akad Magyarország tudósai sorában, de nagyobb költő, rajongóbb lelkű philosophus kevés. Mert minden fenséges ódának, dörgő vezércikknek gyenge a hangja, fogyatékos az ereje ahhoz a hatalmas munkához képest, melyben egy nagy tudású elme készülsége magasröptű ragyogó álomban jelenik meg, egy olyan álomban, melyet csak ideális, nagy, költői lélek álmodhatik. A „nemzeti állam“ hatalmas lendületű mondataiba a legnagyobb hazaszeretet öntötte a tudós, ki a magyar nemzeti állam ragyogó álomképét látta talán, midőn a tudomány terén nagyot alkotni készült. S a nemzeti állam nagy tudású szerzőjében nemcsak a kiváló tanárt és szakférfit gyászoljuk, hanem azt a magasröptű költőt, ki a tanuló ifjúság lelkébe oly fényes eszméket oltott, a melyek talán a jövő nemzedék feladatává teszik testet adni a magyar nemzeti államnak!